

Breda

OUD-NAC-SPELER WIELISZEK
EN DE BEVRIJDING VAN HET ZUIDEN

'Voor eeuwig een Poolse stad'

Op zestienjarige leeftijd voetbalde A. Wieliszek al in de Poolse eredivisie. Hij ontvluchtte zijn bezette land en ontkwam via Perzië naar Afrika, waar hij meevocht tegen Rommel en gewond raakte. Als korporaal van de Eerste Poolse Pantserdivisie hielp hij mee met de bevrijding van

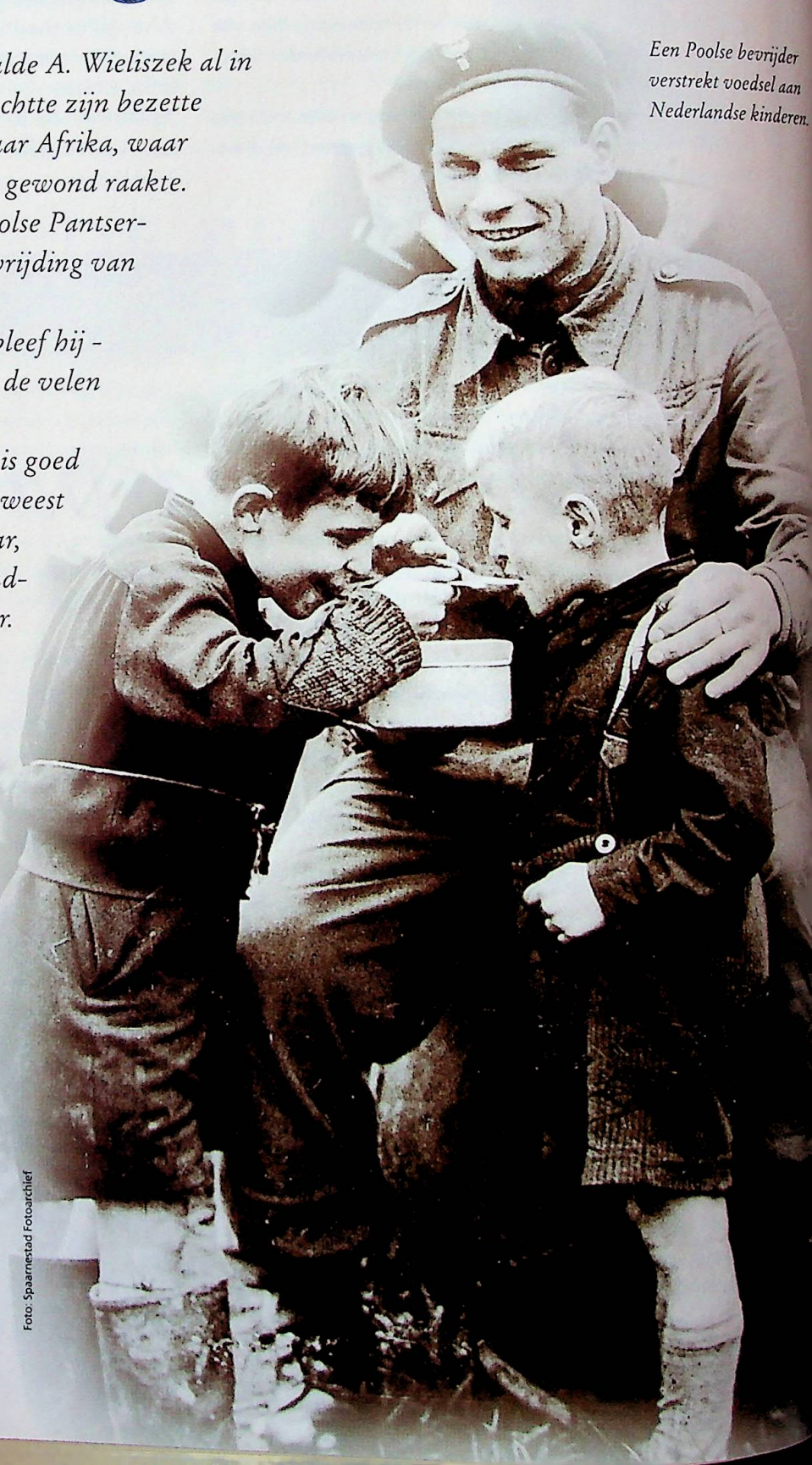
A. Wieliszek als militair in 1945.

Nederland.

Na afloop bleef hij - als een van de velen - hangen.

Nederland is goed voor ons geweest en dankbaar, vindt de oud-NAC-speler.

Een Poolse bevrijder verstrekt voedsel aan Nederlandse kinderen.

Wieliszek: 'Voetbal was alles. Bij wijze van spreken vanaf mijn geboorte in 1921 draaide mijn leven om het voetballen. Op mijn zestiende speelde ik in de Poolse eredivisie en later in het nationale jeugdelftal. Dat was mooi. Met het voetballen begon voor mij de oorlog. Op 27 augustus 1939 speelden we een interland in Warschau tegen Hongarije. Het werd 4-4, als midvoor scoorde ik alle Poolse doelpunten.

Er hing wat in de lucht. We wisten, we voelden dat er oorlog kwam. Na de wedstrijd zouden we teruggaan met de trein van Warschau naar Lodz. Een afstand van 125 kilometer, maar door alle onrust en het onregelmatig rijden van de treinen hebben we er meer dan een week over gedaan. Toen was de

oorlog al begonnen. Ik studeerde economie en heb met mijn medestudenten afgewacht wat er ging gebeuren. Halverwege 1940 werd duidelijk dat we weg moesten wezen. Met een groep van vijftig, zestig studenten zijn we ondergedoken en hebben ons bij de ondergrondse gemeld. Via Roemenië, Joegoslavië en het Nabije Oosten kwamen we uiteindelijk terecht in Perzië; Iran heet dat tegenwoordig.

De tocht erheen was een verschrikking. Pijn en honger. Kou. Veel studenten werden onderweg opgepakt, of bezweken aan de ontberingen. Er reed niet zomaar een trein van Polen naar Perzië; we liepen, of liften stukken mee met militairen. Eind 1940, vier maanden na ons vertrek, kwamen we aan in Perzië. Daar was al een veel grotere groep Polen, die zich had verzameld onder generaal Anders. Negentien was ik, een broekje. Je denkt nergens aan, de dingen gaan zoals ze gaan. We moesten en zouden naar Engeland. Dat ging via een omweg. Ik heb eerst nog meegevochten in Noord-Afrika, en raakte er gewond. Via Zuid-Afrika ging ik begin 1943 in het laatste grote militairen naar Schotland. Daar was een jaar eerder de Eerste Poolse Pantserdivisie opgericht, die werd aangevoerd door de beroemde generaal Maczek. Tot in 1944 waren we gelegerd bij onder andere Aberdeen en Kirkcaldy. In totaal was het een divisie van ongeveer 16.000 man - 885 officieren en 15.210 onderofficieren en soldaten. Het leven was goed in die maanden. Er was voldoende eten en drinken. En dat de Schotten gierig zijn, bleek ook een sprookje. Aardige mensen, die veel voor ons over hadden. En af en toe konden we nog eens een potje voetballen.'

Landing

'Achtien maanden duurde de scholing. We werden klaargestoomd voor de invasie in Normandië. Ik was ingedeeld bij het Achtste Bataljon, dat later de naam Bloedbataljon kreeg omdat meer dan vijftig procent van de man-

schappen gewond raakte of sneuvelde. Voor we naar Normandië vertrokken, werden we nog toegesproken door Montgomery: we moesten de invasie op gang helpen, zo zei hij tegen ons, dan konden we terug naar Polen. Ja, dat dachten wij toen ook nog: dat we terug gingen. Op 27 juli landden we bij Bayeux, waar we de Engelsen aflosten. Het duurde tot 4 augustus, toen was de hele divisie geland op de Normandische kust.

Natuurlijk was ik bang. Iedere goede soldaat kent angst. Wie zijn angst onder controle kan houden, is een held. Ik liet het niet blijken. Als chef van de verbindingen was ik betrokken bij elke aanval. Wat moet ik er verder van zeggen? We voerden de bevelen uit en deden wat ons was opgedragen.

De grootste slachtpartij vond plaats bij Chambois en Mont Ormel, waar we tegenover drie SS-divisies kwamen te staan. Die wilden ons afsnijden van de rest van de geallieerden. Dat was rond 21 augustus. De tactiek van de Duitsers slaagde niet. Wij waren de kurk in de fles vol geallieerde troepen die door de SS bij de hals was gepakt. Maar we hielden stand en maakten uiteindelijk grote groepen Duitsers gevangen. Dit was hun laatste hoop geweest, nu kon-

den we optrekken naar België en verder - naar Polen. Daar dachten we vaak aan. Velen hadden al sinds 1939 of 1940, niets meer van thuis gehoord. Dat was ook de reden dat we ons prima voelden: we waren op weg naar huis. De sfeer onder de manschappen was goed, ondanks de grote verliezen. Ieder van ons had wel een maat of vriend verloren. Daar dacht je verder niet aan, je dacht eigenlijk nergens aan. Het kwam zoals het kwam.

Op 6 september passeerden we Ieper. We hebben België bevrijd met het Achtste en het Negende bataljon, aangevuld met de Bergjagers en een pantserregiment. De opmars verliep aardig rustig, al was het natuurlijk wel vermoeiend, dat getrek. Via Turnhout ging het overdwars naar Zeeuws-Vlaanderen. Zo kwamen we Nederland binnen. Sluiskil, Axel en Hulst waren de eerste Nederlandse gemeenten die door Polen bevrijd zijn. Bij Terneuzen hebben we de laatste Duitsers uit Zeeuws-Vlaanderen geflikkerd. Dus konden we terug: via het Albertkanaal naar Baarle-Nassau.

Ach, hoe we Brabant binnenkwamen! Hoe de mensen ons binnenhaalden als de bevrijders. Daar werden we geestelijk sterker door. Ook omdat je zag ▶

A. Wieliszek en de Poolse erebegraafplaats. 'We hebben er in vijftig jaar niets bijgeleerd'.

Foto: Blauw en Paterik Fotografien

Breda

'Voor eeuwig een Poolse stad'

hoe de mensen geleden hadden. Wij waren er goed aan toe, hadden genoeg te eten, te drinken en te roken. De mensen dansten rond de tanks, huilden, en vielen ons om de nek. Dat waren ontroerende momenten.'

Breda

'Bij Alphen, iets onder Breda, werd het weer slechter. We hadden een mooie zomer gehad, maar nu werden de omstandigheden zwaarder. Er kwam regen. Daar moesten we ons ingraven en wachten op hoe *Market Garden* zich zou ontwikkelen. Toen duidelijk werd dat we verraden waren bij Arnhem, zei generaal Maczek dat we Breda gingen bevrijden. Dat was de grootste stad in de buurt, zodoende. Bovendien lag er een vliegveld en dat was altijd handig. We splitsten ons in twee groepen. Eén groep zou de stad via het zuiden naderen, de andere via het noorden. Zo hebben we op 29 oktober 1944 Breda bevrijd. We moesten de stad zuiveren van Duitsers, zo

zei Maczek, Breda moest eeuwig een Poolse stad blijven. Er waren wat Duitse nesten, die we in de dagen erop verwijderd hebben. En ook hier was de reactie van bevolking onvergetelijk. Ik ontmoette mijn latere vrouw in het café Huis van Negotie in Breda, dat van haar vader was. Ik was lichtgewond geraakt en kreeg twee dagen ziekteverlof, die ik daar doorbracht. Zij was zestien en het was liefde op het eerste gezicht. Als het maar even kon waren we bij elkaar en in de maanden erna hielden we steeds contact.

Tot twee jaar na de bevrijding heb ik in het leger gediend. Ook al omdat ik op die manier kon blijven voetballen. Ik zat in het Poolse militaire elftal en speelde na de oorlog tegen de andere geallieerde teams. De uiteindelijke finale verloren we met 2-1 tegen Engeland. Ik scoorde het Poolse doelpunt. Van Nederland hadden we daarvoor al dik gewonnen.

In februari 1947 hoorden we van de problemen in Polen. Teruggaan was gevaarlijk omdat er nu een communistisch bewind zat. Een zware dreun, psychisch gesproken. Ik besloot, net als veel andere Polen, in Nederland te

blijven en keerde terug naar Breda. In de zomer van 1947 zijn we getrouwd. We zaten in het rijtuig op weg naar het stadhuis toen de postbode een brief bezorgde: van mijn moeder. Dat was het eerste contact in zeven jaar. In 1958 zijn we in Polen geweest, acht jaar later kon mijn moeder op bezoek naar Nederland komen. Toen hadden we het café al overgenomen van mijn schoonvader.

In de jaren na de oorlog, terug in Breda, heb ik nog in de Nederlandse eredivisie gespeeld. Bij NAC natuurlijk. Als ik terugkijk, vind ik dat het leven goed was voor ons. De mensen waren aardig en dankbaar. Ik heb me direct aangepast, ik voel me een Nederlandse Pool. De Polen zijn geïntegreerd in de samenleving, hun zonen en dochters hebben gewone banen. De bevrijders sterven langzaam uit. Van de 220 Polen die in Breda bleven hangen, zijn er nog 64 over. We moeten met regelmaat naar het kerkhof. Zo is het leven, denk ik wel eens, de mensen vechten en gaan dood, we hebben er in vijftig jaar helemaal niets bijgeleerd.' **Q**

ANDRÉ RITSEMA

Met het militaire elftal op 29 januari 1947 in het Heizelstadion van Brussel. Wieliszek is de derde van rechts, staand.

